Archetype

Μοντέρνα παράδοση

Ανδρέας Γιακουμακάτος - 10/12/2021

Δεν έχουν περάσει πολλά χρόνια που το βλέμμα μας στην πόλη γοητευόταν σχεδόν αποκλειστικά από τα νεοκλασικά κτίρια. Θαυμάζαμε τη λεπταίσθητη πλαστικότητά τους, τον τρόπο με τον οποίο εξέφραζαν την εποχή τους και την πόλη του 19ου αιώνα. Τα «νεοκλασικά μας» ήταν κάποτε πολύ περισσότερα και όλοι ευχόμασταν να διασωθούν, χωρίς να υπολογίζουμε τη δύναμη των αλλαγών στην αθηναϊκή μητρόπολη αλλά και τον εύθραυστο χαρακτήρα αυτών των κτιρίων σε σχέση με τις νέες ανάγκες. Ταυτόχρονα, δεν μας περνούσε από το μυαλό ότι κάποια μεταγενέστερα αρχιτεκτονήματα στην πόλη μπορούσαν να έχουν επίσης ενδιαφέρον. Η αρχιτεκτονική με υπόληψη τελείωνε εκεί, περίπου στις πρώτες δεκαετίες του 1900.

Εδώ και λίγα χρόνια όμως τα πράγματα έχουν αλλάξει. Ίσως επειδή η διάσωση των κτιρίων του «πάνδημου κλασικισμού» αποδείχτηκε εν πολλοίς μάταιο εγχείρημα, ίσως επειδή έχουν απομείνει λίγα για να τροφοδοτήσουν τη λατρεία για το παρελθόν και την αναζήτηση ταυτότητας μέσω του κτιριακού μας πολιτισμού, το ενδιαφέρον έχει στραφεί στη νεότερη αρχιτεκτονική παράδοση. Ήταν αναμενόμενο. Χωρίς να το αντιλαμβανόμαστε, και μάλλον χωρίς να μπορούμε να το διαχειριστούμε, η εικόνα της πόλης άλλαξε σιγά σιγά και το αποτέλεσμα είναι σχεδόν αμιγώς μια πόλη του 20ού αιώνα. Ίσως με κάποια δόση υπερβολής, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Αθήνα παρουσιάζει μια εικόνα ανάλογη του Τόκιο, ολοκληρωτικά ανοικοδομημένου μετά τον καταστροφικό σεισμό του 1923. Όλη η έκταση του λεκανοπεδίου, συστηματικά και χωρίς αναστολές εδώ και έναν αιώνα, έχει καταληφθεί από ομοιόμορφες οικοδομές ως προς την εικόνα, τη

χρήση και τα υλικά κατασκευής.

Ωστόσο, ανάμεσα στα κτίσματα των τελευταίων 100-120 ετών, υπάρχουν αρκετά αξιόλογα και σημαντικά. Μαρτυρούν τον αγώνα των δημιουργών τους και την ενίοτε ουτοπική ιδέα τους για την πόλη και τη διαβίωση σε αυτήν. Αποκαλύπτουν τον τρόπο που ο αρχιτεκτονικός πολιτισμός μας αντιλήφθηκε τις σχέσεις με την ντόπια παράδοση ή τις προσπάθειες διαλόγου και ανταλλαγής με την αρχιτεκτονική ανά τον κόσμο. Πολλές φορές τα έργα αυτά είναι κρυμμένα πίσω από την εγκατάλειψη ή την ελλιπή συντήρηση: μια σοβαρή παθολογία του δομημένου περιβάλλοντος στην Ελλάδα. Μοιραία, ωστόσο, είναι οι θύλακες της συλλογικής μας μνήμης, είτε μιλάμε για την αρχιτεκτονική του 1930 είτε για την αρχιτεκτονική του 1960 –σε λίγο είναι βέβαιο ότι αυτό θα ισχύει και για την αρχιτεκτονική του 1990.

Για τον λόγο αυτόν είναι μάλλον ανεπίκαιρη, στο πλαίσιο του αρχαιολογικού νόμου 3028/2002, η διάκριση των «μνημείων» ανάλογα με το αν ανήκουν στον 19ο ή στον 20ό αιώνα. Η σημασία της αρχιτεκτονικής έχει να κάνει με την αξία της, όχι με την περίοδο αναφοράς. Η διαφορετική, «χρονολογική» αντιμετώπιση των έργων του 20ού αιώνα δυσχεραίνει, τουλάχιστον στο νομικό πεδίο, τη διάσωση και προστασία αρκετών αξιόλογων αρχιτεκτονημάτων. Το 2002, εποχή της σύνταξης του νόμου, ήταν ακόμη κυρίαρχη η αντίληψη για τη σημασία των «νεοκλασικών», και τούτο φαίνεται στη διατύπωσή του. Ίσως ο νομοθέτης θα πρέπει να προχωρήσει σε μια αναθεώρηση.

Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Το Βήμα», 28.11.2021.

Εισαγωγική εικόνα: Ηλίας Παπαγιαννόπουλος, Κτίριο δημαρχείου, Βουλιαγμένη, 1964-66.